

41

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 3. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

41.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

17-21 HAZİRAN 2019
DİYARBAKIR

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3654/3
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 187/3

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr. Adil ZME

17-21 Haziran 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen 41. Uluslararası Kazı,
Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Diyarbakır Dicle niversitesi'nin
katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Kapak ve Uygulama
Bařak Kitap

e-ISSN: 2667-8845

Kapak Fotoęrafı : Prof. Dr. Vecihi zkaya,
Krtik Tepe Kültürü Uygarlığın İlk Yetkin Deneyimi

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Adil zme tarafından denetlenmiştir.
Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2020

41. ULUSLARARASI KAZI, ARAřTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU

SCIENTIFIC COMMITTEE OF 41TH INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOLOGY

Prof. Dr. Vecihi ÖZKAYA	Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK	Laodikeia Kazı Başkanı
Prof. Dr. Douglas BAIRD	Boncuklu Höyük Kazı Başkanı
Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK	Patara Kazı Başkanı
Prof. Dr. Annalisa POLOSA	Elaiussa Sebaste Kazısı Başkanı
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL	Harran Kazı Başkanı
Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL	Sardis Kazı Başkanı
Prof. Dr. İrfan YILDIZ	İçkale Artuklu Sarayı Kazı Başkanı
Prof. Dr. Engelbert WINTER	Doliche Kazı Başkanı
Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE	Alexandria Troas Kazı Başkanı
Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE	Aslantepe Kazı Başkanı
Doç. Dr. Aytaç COŞKUN	Zerzevan Kalesi Kazı Başkanı

BEÇİN KALESİ 2018 YILI KAZI VE ONARIM ÇALIŞMALARI

Kadir PEKTAŞ
Saim CİRTİL
Banu BÜYÜKGÜN ÇELEBİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni doğrultusunda Beçin Kalesi'nde 2018 yapılan kazı çalışmaları, 16.05.-21.12.2018 tarihleri arasında yapılmıştır.

Bakanlık Temsilcisi olarak Amasya Müzesi Müdürlüğü'nden Alper Atmaca ve İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden Serkan Camcı ile Milas Müze Müdürlüğü'nden Oğuzhan Kaçar'ın denetiminde Beçin Kalesi'nde yürütülen çalışmaların raporları dönemler halinde Bakanlığa sunulmuştur.

Alan yoğun olarak bitki örtüsüyle kaplandığından kazı çalışmaları öncesinde kapsamlı bir yüzey temizliği yapılmıştır.

KAZI ÇALIŞMALARI

Yelli Cami Çevre Tespit ve Hazire Kazısı

Beçin Kalesi Kazısı resmi açılışı 16.04.2018 tarihinde yapılmış, işçi alımıyla birlikte 24.04.2018 tarihinde çalışmalara başlanmıştır. Öncelikle Yelli Cami güzergâhında ve ayrıca yapı çevresinde restorasyona yönelik tespit kazısı yapabilmemiz ve çalışma emniyeti için yabancı ot temizliği yapılmış, temizlik çalışması 02.05.2018 tarihinde tamamlanmıştır (Resim: 1, Çizim: 1).

Tespit kazısına 03.05.2018 tarihinde yapının doğu duvarından başlandı. Cami duvarının 2 m. dışında bir hat oluşturuldu. Bu hat yapının daha sonraki kazı evrelerinde de cami dış duvarları çevresine paralel şekilde uygulandı.

* Prof. Dr. Kadir PEKTAŞ İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, D100 Karayolu Yanyol 34700 Üsküdar-İstanbul/TÜRKİYE. pektaskadir@hotmail.com
Dr. Öğr. Üyesi Saim CİRTİL, Pamukkale Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, D/1 Kampüs/Denizli/TÜRKİYE. scirtil@pau.edu.tr
Öğr. Gör. Banu BÜYÜKGÜN ÇELEBİ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü MYO. Muğla/TÜRKİYE. banubuyukgun@mu.edu.tr

Doğu duvarında açma içerisinde 1x1 m. boyutlarında sondaj kazısı yapılmış, yaklaşık 0,70 metrede temel topuğuna rastlanınca yapının emniyeti açısından kazısı sona erdirilmiştir.

Yelli Camii'nin batı duvarının çevresinde yapılan ilk kazılarda, duvarın başlangıcından itibaren mezarların başladığı anlaşılmıştır. Burada yapılan definler ve doğal toprak akıntısının oluşturduğu bir tümsek gözle tespit edilebilmektedir (Resim: 2).

Tespit kazılarından sonra toprağa yapılmış olan doğrudan insan definlerinden de yola çıkarak restorasyon uygulaması yapılacak olan Yelli Cami'nin hazire (mezarlık) alanının yapının bütünlüğünü sağlaması açısından kazısının yapılmasına karar verildi. Cami etrafında yapılan, duvar çevresince 2 metrelik açıklığa sahip batı duvarı paralelinde bulunan hazire alanında mezar yapılarının mevcut durumu da dikkate alınarak 5x5metrelik açma düzeyinde kazı alanları belirlendi.

Kazının ilerleyen döneminde aynı yöntem doğu duvarında da uygulanmıştır. Yapılan Hazire kazısında yapının batı duvarından 5x5 metreye tamamlanan açmalarda yapının temel seviyesine indikçe doğrudan toprağa yapılan definlerden bazılarında üst üste gömüler tespit edilmiştir. Burada dikkate değer bir husus da iskeletlerin birçoğunun tam olarak ele geçmesinden başka bazı mezarlarda farklı bireylere ait iskelet parçalarının bir arada karışık olarak bulunmasıdır.

Kazılarda bulunan insan iskeletlerinin üzeri jeotekstil ile örtülmüş, onun da üzerine elenmiş kazı toprağı serilerek geçici koruması sağlanmıştır. Ayrıca doğrudan toprağa yapılan definlerin üzerlerine gelecek şekilde daha yakın dönemlere ait mezarların da yapıldığı tespit edilmiştir.

AH 80 plankaresinde aileye özel olarak bölündüğü düşünülen iki defin alanı tespit edilmiştir. Bu alanları çevreleyen duvarların dış yüzeyleri işlenmiş küfeki taşlarla örülmüş, iç kısımları ise moloz taş örme olarak yapılmışlardır. İkinci aile mezarlığında iki adet sıva kaplı mezarın baş tarafında kırık durumda mezar taşı parçası ele geçmiştir. AH 80 plankaresinin ortasında yer alan mezar yapısı, Anadolu'da benzerlerine az da olsa rastlanan ve İslam öncesi ölü gömme gelenekleriyle bağlantı kurabileceğimiz tonoz örtü düzenlemesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan tespitlerde doğrudan toprağa yapılmış olan definlerde bireylerin iskeletleri ya doğal afet hareketlerinden ya da toprak altında yaşayan canlıların vermiş olduğu tahribattan dolayı dağılmışlar; birden fazla bireyin iskeletleri

birbiri içine karışmış ve hatta iskeletlerin bir bölümünün yok olmasına neden olmuştur. Bu nedenle doğrudan toprağa yapılan definlerin sağlıklı olarak bir sayımı yapılamamıştır. Ayrıca defin üzerinde mezar yapıları olan bölümlerde üstteki mezar kaldırılmadığı için de altında başka bir mezar yapısı/defin olup olmadığı tespit edilememiştir.

Hazire alanı içerisinde yapılan kazıda ağırlıklı olarak amorf sayılacak seramik parçaları, profil veren seramik parçaları, çiviler, tanımlanamayan metal obje parçaları ve sikkeler ele geçirilmiştir.

Yelli Cami'nin doğu cephesinde var olabileceğini düşündüğümüz bir su yapısını (belki bir şadırvanı) bulabilmek amacıyla doğu duvarında bulunan ana giriş kapısını tam karşısından görecektir şekilde 5x5 metrelik iki açma ve güney duvarının kesiştiği yerde bir açma yapmaya karar verilmiştir.

Bu alanda yapılan çalışma sonucunda mimari bir unsura rastlanılmamıştır. Ancak bu alanda bir insan iskeleti ile parçalar halinde kafatası ve iskelet parçaları bulunmuştur. Bulunan bu iskelet ve iskelet parçaları üzerlerine jeotekstil ve toprak örtülerek geçici olarak koruma altına alınmıştır.

04.08.2018 tarihi itibarıyla Yelli Cami restorasyon projesi revizyonu için tespit kazısıyla başlayan ve hazire kazısı ile devam eden kazılar sona erdirilmiş ve restorasyon uygulamalarına geçilmiştir.

Seymenlik Kapısı Yakınındaki Alanların Kazısı

02.08.2018 tarihinde kazısı önceki yıllarda da sürdürülmüş olan Beçin Kalesi dış surları Seymenlik Kapısı önündeki yeni alanlar kazı için hazırlanmıştır.

Kazı çalışmalarına BG 59, BG 60, BH 59 ve BH 60 açmalarında başlanmıştır. Daha sonra ortaya çıkarılan mimari unsurların devamını bulmak için BH 58'in tamamı, BG 58, BI 58 ve BI 59'un bir kısmı kazı süresi ve mevsim koşulları elverdiği ölçüde kazılmıştır (Resim: 3, Çizim: 2).

Bu alanda kazı çalışması yapılmasının amacı, Seymenlik Kapısı önünde daha önceki yıllarda başlatmış olduğumuz kazılarla ortaya çıkmaya başlayan sokak dokusunun tamamının ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. 2018 yılı kazı çalışmalarında sokak dokusu tespit edilmiş olmakla birlikte, ortaya çıkan mimari öğelere bakıldığında yapısal bütünlüğü sağlayacak şekilde bir bulguya rastlanılmamıştır. Bu nedenle 2019 yılı kazı sezonunda bu alandaki çalışmaların tamamlanması düşünülmektedir.

Mimari unsurların yanı sıra etütlük olarak seramik parçaları, çiviler, metal objeler, sikkeler, cam parçaları, hayvan kemikleri ve amorf nitelikte seramik ve metal parçaları da kazılar sırasında bulunmuştur (Resim: 4, Resim: 5).

RESTORASYON ve KONSERVASYON

Yelli Cami Restorasyon Uygulaması

Yelli Cami'nin statik inceleme ve fizibilite raporu değerlendirmeleri sonucunda Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Restorasyon Dairesi Başkanlığı, Muğla Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ile kazı başkanlığımız arasında yapılan görüşmeler neticesinde 28.09.2018 tarihinde çalışmalara başlanmıştır.

Yapının günümüze kadar olan yıpranma ve malzeme yorulmalarından kaynaklanabilecek yıkılma ve çökme tehlikelerini önlemek amacıyla öncelikle askıya alınması için yapıya ahşap askılama yapılmıştır (Resim: 6).

Yapıda yapılan incelemeler sonrasında 2008 yılında restorasyon projesinin hazırlanmaya başladığı ve 2010 yılında Koruma Kurulu tarafından projenin onaylanmasından sonra geçen on yıllık süre zarfında yapıda bozulmaların durmadığı ve son yıllarda yaşanan depremlerle arttığı tespit edilmiş ve projenin revize edilmesini zorunlu hale gelmiştir. Ancak bunun uzun sürmesi bütçemizin elverdiği ölçüde öncelikle yapının güçlendirilmesini hedeflemiştir. Bunun için yapı duvarlarında boşalan dolgunun yerine yeni dolgu taşı uygulaması yapılmıştır. Ayrıca dış cephedeki küfeki kaplama taşlarından eksilenler, orijinal yerlerinde oluşan boşlukların ölçüleri alınarak buna göre imalatı yapılmış ve yerlerine yerleştirilmiştir. Böylece aynı zamanda caminin dayanım gücü arttırılmıştır.

Yapının restorasyonuna güney cepheden başlanmıştır. Hasar görmüş güney cephe tarafı pencere ve sıralı köşe taşları için küfeki taşı, tamamlanacak yere göre ölçüsü alınarak kesilmiş ve çift taraflı tarakla yontularak hazırlanmıştır (Resim: 7).

Onaylanmış restorasyon projesi, binanın kaymasını önlemek için kuzey duvarı bitiminde beton topuk yapılmasını önermektedir. Temel topuklarının yerini belirlemek için kuzey duvarın dışında tespit kazısı yapılmış; tarım toprağı olarak nitelendirdiğimiz kısmın sıyrılmasından hemen sonra ana kayaya rastlanmıştır. Buna ilişkin herhangi bir veriye ulaşamadığından ve kuzeye doğru yapının açılması durumu söz konusu olduğundan ile Rölöve ve

Anıtlar Müdürlüğü ile birlikte alınan karar sonrasında kuzey tarafta bulunan yamaçta istinat duvarı yapılarak kaymanın durdurulması planlanmıştır. Uygulamanın yapılacağı alanın hemen komşu parsel bitişiği olması nedeniyle parsel sahiplerinden muvafakat alınmış, ve uygulama tamamlanmıştır.

Karapaşa Medresesi Restorasyon Projesi

2018 yılında Kazı Başkanlığımızca hazırlatılan Karapaşa Medresesi rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesi için 21.09.2018 tarihinde başlayan ve beş gün süren bir sondaj çalışması yapılmıştır. Bu sondajın amacı, hazırlanan restorasyon projesi değerlendirmesi için medresenin giriş kapısı önü ve arkasında bulunan zeminin ve medresenin avlusunda olması muhtemel havuz vb. mimari unsurların varlığının tespitidir (Resim: 8).

Surların Konservasyonu

Beçin Kalesi dış surlarındaki doğal nedenler ve insan tahribatı sonucunda meydana gelmiş olan yıkılma ve gediklerin kısmen tamamlanması, Kazı Başkanlığımızın 2010 yılından itibaren düzenli olarak yaptığı bir uygulamadır. 2018 yılında da aynı amaçla Seymenlik Kapısı'nın devamındaki surlarda konservasyon çalışması gerçekleştirilmiştir. 21x2.25x3.15 m. boyutlarında büyük bir bölümü çökmüş bir sur duvarı ve aynı duvarın devamında bulunan büyükçe bir gedik, orijinal dolgu ve kaplama düzenine göre aslına uygun olarak tamamlanmıştır. (Resim: 9).

KORUMA VE ONARIM ÇALIŞMALARI

Seramik

2018 yılı çalışmalarında ele geçirilen seramikler kırmızı ve beyaz hamurlu, sırlı ve sırsız farklı tekniklerde ve formlarda günlük ihtiyaca cevap veren kaplara ait tüm ya da çoğunlukla kırık parçalardan oluşmaktadır. Ele geçirilen seramik buluntular kırmızı hamurlu ve beyaz hamurlu seramikler olarak iki grupta incelenmiştir.

Kırmızı hamurlu seramikler; Milet işi, kazıma (sgraffito/champleve), renkli sır altına boyama, tek renk sır, baskı tekniği ve sırsız (baskı ve kazıma teknikli) seramikler gibi gruplar altında incelenmiştir.

2018 yılı Beçin kazılarında ortaya çıkarılan "Milet tipi" seramiklerin büyük bölümü küçük ve kırık parçalardan oluşmaktadır. Kap tipleri, tabak ve

kâselerdir. Kaidelerden itibaren, yarı küresel derin ve yayvan şekilde gelişen gövdeler daha küçük formdaki kâseleri içermektedir. Seramiklerin bezemesinde bitkisel motifler, çizgisel kıvrımlardan oluşan bezemeler, S kıvrımları ve geometrik motiflerin kullanıldığı görülmektedir.

Ele geçen sgraffito (ince kazıma) ve champleve (kalın kazıma-oyma) tekniğinde bezemeli seramikler tek renk sırlı, astar kazıma ya da astar üzerine boyalı kazıma olmak üzere kendi içlerinde ayrı ayrı değerlendirilmişlerdir. Buluntular arasındaki kazıma tekniğindeki tek renk sırlı seramiklerin bezemesinde; diyagonal ve helezonik bezemeler, yatay S kıvrımları ile bitkisel, çizgisel motifler ve insan betimlemelerinin yapıldığı görülmektedir. İstenilen desen çizildikten sonra seramikler yeşil renkli şeffaf sırla sırlanmıştır. Astar üzerine boyalı kazıma örneklerinde ise; beyaz astarlı zemin üzerine şeffaf sarı veya açık yeşil renkli sıraltında, desen ince ve kalın kazıma tekniğinde çizilmiş olup, iki ya da üç renkle boyanmıştır. Seramik yüzeyine boyalar kontursuz boyama üslubunda, serbest fırça hareketleriyle sürülmüştür. Dış yüzey yeşil ve kahverengi sırlıdır.

Beçin Kalesi kazısında ele geçirilen seramiklerin büyük bir grubunu tek renk sırlı seramikler oluşturmaktadır. Uygulanması en kolay tekniklerden biri olması nedeniyle, günlük hayatta en çok kullanılan, buna paralel olarak üretimleri fazla yapılan seramiklerdir.

2018 yılı çalışmalarında tek renk sırlı seramiklerin büyük çoğunluğunu kâseler ve tabaklar oluşturmaktadır (Resim: 10, Çizim: 3). Halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretildiği için kapların büyük bir kısmı kâse biçimindedir. Kazıda bu grup seramiklerden tüm kâseler ile ağız, dip ve gövde parçaları ele geçirilmiştir. Kendi içinde çok çeşitli tiplere ayrılan kâselerin form ve boyutları hakkında bilgi sahibi olmaktayız. 2018 yılı buluntularından kâse ve tabakların dışında bir adet yeşil sırlı, tüme yakın testi ve yine tüme yakın bir adet kandil bulunmuştur. Kandilin taban kısmı sırsız, geniş düz dipli, basık elips gövdeli, silindirik uzun boyunlu, yuvarlak ağızlı ve tek kulpludur. Boyundan gövdeye bağlanan kulp, tek parça olarak applike edilmiştir. Fitol deliğinde yanık (is) izleri, sırlarında yer yer dökülmeler görülmektedir (Resim: 11).

Buluntular arasında sırsız seramikler yoğun grubu oluşturur. Halkın lüks denilebilecek sırlı seramiklerin yanı sıra mutfak ve günlük kullanım eşyaları içerisinde yer alan sırsız seramikleri daha çok kullandıkları görülmektedir. Bunlar pişirme kabı, tava, maşrapa, testi, ibrik, sürahi, küp, *pithos*, kapak gibi farklı kap türlerine ait parçalardır. Sırsız seramiklerin baskı teknikli grubu;

genellikle testilere ait gövde ve dip parçaları halinde ele geçmiştir. Testilerin gövde kısımlarının iki parça halinde imal edildikleri anlaşılmıştır.

Kazı çalışmalarında beyaz hamurlu mavi-beyaz tekniğinde İznik seramikleri de ele geçirilmiştir. Daha az karşılaştığımız bu grupta ağız, gövde ve dip kenarlarına yakın küçük parçalar ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak; 2018 yılı çalışmalarında ele geçirilen kırmızı hamurlu seramiklerin, diğer yıllarla karşılaştırıldığında daha nitelikli teknik ve bezemele-re sahip olduğu görülmektedir. Bu da ekonomik geliri yüksek olan insanların seramik çeşitliliğini, estetik kaygılarını göz önünde bulundurarak zevklerine göre çeşitlendirmiş olduğunu göstermektedir.

Beçin Kalesi kazılarında şimdiye kadar ele geçirilen seramikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, hem farklı dönemlere ve merkezlere ait ithal ürünlere, hem de oldukça zengin yerel üretime ait seramik gruplarıyla karşılaşılmıştır. Halkın günlük kullanımına yönelik üretilen kırmızı hamurlu seramiklerin yanı sıra, lüks objeler isteyen seçkin tabaka için üretilmiş beyaz hamurlu seramiklerinde kullanılmış olduğu görülmektedir. Aynı çevreler için üretilmiş seramik gruplarının bir arada görülüyor olması motif, teknik ve kap formlarının üretim çeşitliliğini göstermekle birlikte burada yaşayan ailelerin ekonomik düzeylerini de göstermesi bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Sikke

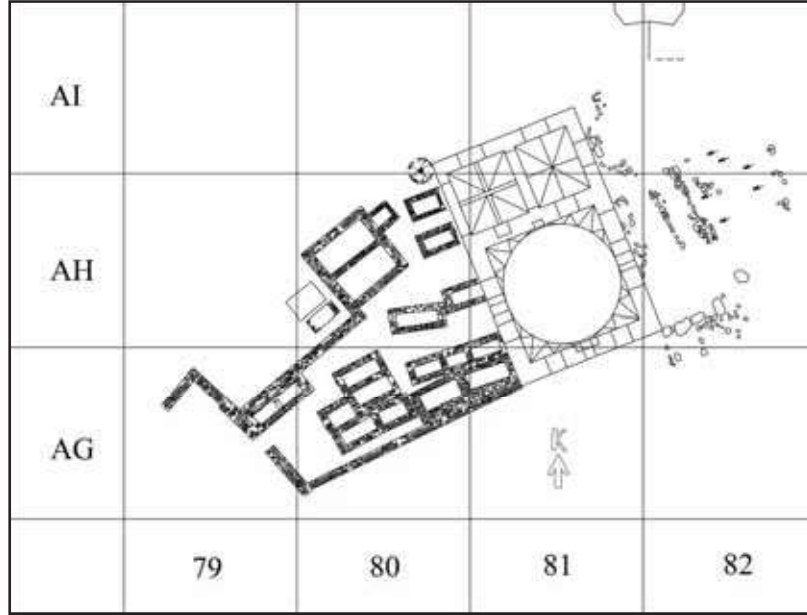
Beçin Kalesi 2018 yılı kazı sezonu boyunca toplam 179 adet sikke ele geçirilmiştir. Ele geçirilen 179 adet sikkenin, 173 adet bronz, 6 adet gümüş malzeme içeriklidir. Eserlerin, 86 adetinin konservasyon işlemini gerçekleştirmiştir. Bunlardan 46 adet sikke tanımlanabilecek durumdadır. Bu sikkelerin Menteşe ve Osmanlı dönemlerine tarihlendirilmektedir (Resim: 12).

Beçin Kalesi 2017 yılı kazı sezonunda bulunan metal objeler günlük kullanım eşyaları, mimari aksamlar, kapı aksamları, süs eşyaları ile tarım savaş aletleri olarak gruplandırılabilirler.

SOSYAL-ATÖLYE ÇALIŞMALARI

Beçin Sanat Kampı

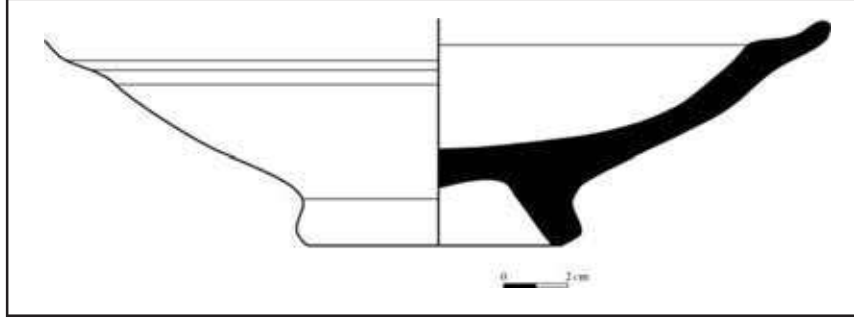
Kazı Başkanlığımız tarafından 2018 yılı kazı sezonunda kazımıza katılım sağlayan öğrencilerimize ve ekip üyelerine fotoğraf ve baskı resim teknikleri konusunda atölye çalışması düzenlenmiştir. Bu çalışma 04 -12.08.2018 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Çizim 1: Yelli Cami Çevre tespit ve hazire kazısı.

Çizim 2: Seymenlik Kapısı yakınındaki alanların kazısı.

Çizim 3: Tek renk sırlı tabak.

Resim 1: Yelli Cami çevre tespit ve hazire kazısı.

Resim 2: Yelli Cami'nde çıkan defin.

Resim 3: Seymenlik Kapısı yakınındaki alanların havadan görünümü.

Resim 4: Seymenlik Kapısı yakınındaki alanların kazısında bulunan metal obje.

Resim 5: Seymenlik Kapısı yakınındaki alanların kazısında bulunan seramik kâse.

Resim 6: Yelli Cami ahşap askı uygulaması.

Resim 7: Yelli Cami batı ve güney cephe uygulama sonrası.

Resim 8: Karapaşa Medresesi giriş bölümü.

Resim 9: Sur duvarı konservasyon.

Resim 10: Tek renkli sırlı tabak.

Resim 11: Tek renk sırlı kandil.

Resim 12: Sikkelerden bir örnek.